

e-CRIME SCENE

DOWODY W UJĘCIU KRYMINALISTYCZNO- -PRAWNYM

**REDAKCJA NAUKOWA
AGNIESZKA CHOROMAŃSKA
AGNIESZKA SADŁO-NOWAK
MONIKA PORWISZ**

Szczytno 2023

RECENZJA

dr hab. Justyna Karaźniewicz, prof. UKW

dr hab. Denis Solodow, prof. UWM

REDAKCJA WYDAWCY

Małgorzata Bukowska

Radosław Gizot

PROJEKT OKŁADKI

Agnieszka Kamińska

© Wszelkie prawa zastrzeżone — Akademia Policji w Szczytnie

ISBN 978-83-7462-846-4

e-ISBN 978-83-7462-847-1

SKŁAD, DRUK I OPRAWA:

Dział Wydawnictw i Poligrafii Akademii Policji w Szczytnie

12-100 Szczytno, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 111

tel. (47) 733 51 02, faks (47) 733 54 48

e-mail: wwip@wspol.edu.pl

Objętość: 10,55 ark. wyd.

Spis treści

Słowo wstępne	5
KRZYSZTOF JÓŻWICKI EDYTA MUCHA	
Wybrane aspekty przeprowadzenia dowodu z przesłuchania świadka w stanie zagrożenia epidemiologicznego COVID-19	7
JUSTYNA OMELJANIUK	
Badanie wariograficzne w świetle regulacji polskiego kodeksu postępowania karnego oraz orzecznictwa sądów karnych — wybrane aspekty	21
KATARZYNA KRÓL	
Efektywność instrumentalnych metod detekcji nieszczerości w praktyce śledczej na przykładzie badań poligraficznych	37
NADIA MAJDA	
(Nie)dowodowe wykorzystanie badań wariograficznych	47
JUSTYNA MESZKA	
Metody pozyskiwania dowodów cyfrowych w procesie karnym	59
CEZARY GAJOS	
Biały wywiad jako metoda pozyskiwania informacji kryminalistycznych i dowodowych	71
KATARZYNA SYROKA-MARCZEWSKA	
Rola dokumentacji medycznej jako dowodu w postępowaniu przed sądem	85
ZUZANNA KAJA FLISZKIEWICZ	
Rola opinii biegłego lekarza z zakresu medycyny sądowej w postępowaniu karnym	97
MARCIN GUDAJCZYK	
Ekshumacja w polskim postępowaniu karnym. Aspekty procesowe i kryminalistyczne	111

DOMINIK SZEWCZYK

Nowoczesne technologie w rękach technika kryminalistyki —
dokumentowanie miejsca zdarzenia przy użyciu skanera 3D 123

DARIA ZARZYCKA

Od zęba do identyfikacji człowieka,
czyli odontologia kryminalistyczna 135

AGNIESZKA CHOROMAŃSKA

AGNIESZKA SADŁO-NOWAK

Zawiadomienie o odstąpieniu od skierowania wniosku o ukaranie.
Sposoby doręczenia i skutki z tego wynikające 147

KATARZYNA MICHALSKA

ALEKSANDRA SKIBA-BULAK

Szkolenie psów służbowych pod kątem wyszukiwania
określonych zapachów 161

WIESŁAW PŁYWACZEWSKI

Gang czy klub motocyklowy? Organy ścigania i instytucje
wymiaru sprawiedliwości wobec problemu identyfikacji
zjawiska motocyklowego gangsteryzmu 177

Słowo wstępne

Współczesna przestępczość charakteryzuje się ogromną różnorodnością i dynamiką zmian. Coraz to nowsze mechanizmy przestępcze gruntownie przekształcają jej formę zjawiskową. Naturalną konsekwencją takiego stanu rzeczy jest potrzeba nieustannych i skrupulatnych analiz prowadzonych spraw, w szczególności tych nierozwiązanych dotychczas, zarówno pod kątem prawnym — dokonując interpretacji regulacji prawnych pozwalających na adekwatną i efektywną reakcję karną, jak i z perspektywy organizacyjnej — poprzez ciągłe poszukiwania nowatorskich rozwiązań taktycznych i technicznych, by nie pozostawać w tyle za sprawcą. Powszechnie bowiem wiadomo, że nie ma zbrodni idealnej, są natomiast niedoskonałe metody śledcze. Nie można zatem zatrzymać postępu technologicznego, co jednak w żaden sposób nie zwalnia od obowiązku zapewnienia odpowiednich ram prawnych i formalnych w odniesieniu do ścigania sprawców czynów zabronionych. Obszar wymiaru sprawiedliwości jest w tym zakresie szczególnie wrażliwy. Toteż dyskurs podjęty w ramach niniejszego opracowania za cel stawia sobie podjęcie analiz prawnych i organizacyjnych uwarunkowań postępowania dowodowego. Monografia stanowi bowiem naukowo-praktyczne kompendium wiedzy na temat przeciwdziałania szeroko rozumianej przestępczości i jej zwalczania, zarówno z perspektywy *stricte* prawnej, kryminalistycznej, jak i kryminologicznej, poprzez prezentację różnych poglądów odnośnie do problematyki dowodów w sprawach karnych oraz w sprawach o wykroczenia. Bogate studia literatury wykorzystanej przez autorów poszczególnych rozdziałów świadczą o zasadności podjęcia działań zmierzających do naukowej eksploracji tego obszaru. Ambicją tejże inicjatywy jest bowiem nie tylko spowodowanie wymiany naukowych refleksji, lecz także podzielenie się zawodowymi doświadczeniami, a przez to wzmocnienie skuteczności przeciwdziałania czynom zabronionym i reakcji na te popełnione.

Ufając, że nakreślone w poszczególnych rozdziałach refleksje ziściły w pełni przyjęty zamysł, niniejszą publikację, z uwagi na jej interdyscyplinarny charakter, kierujemy zarówno do teoretyków, w szczególności procesu karnego i kryminalistyki, jak i praktyków z tychże specjalności nauk

prawnych. Niniejsze opracowanie stanowić może także cenne źródło wiedzy dla studentów. Potrzeby właśnie tych środowisk brane były przede wszystkim pod uwagę przy doborze materiałów do monografii.

Żywimy przy tym nadzieję, że poruszone w opracowaniu zagadnienia staną się przyczynkiem do dalszych rozważań i studiów, jak też do poszukiwań nowatorskich rozwiązań technologicznych oraz do podejmowania na ich tle dysput zmierzających do rewizji znaczeniowej obowiązujących reguł prawnych, tak aby efektywnie poszerzać granice możliwości dowodzenia prawdy w procesie karnym.

Oddając niniejszą publikację w ręce Czytelnika, ufamy, że spotka się ona z przychylnym przyjęciem z wielu powodów. *Primo* — z uwagi na jej walor poznawczy, *secundo* — z racji przydatności zarówno w procesie edukacji, jak i *in praxi*, wreszcie *tertio* — ze względu na ogromne zaangażowanie studentów, w tym studentów Wydziału Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych Akademii Policji w Szczytnie, którzy podjęli się — zresztą zwieńczonego sukcesem — trudu zmagania z naukowymi wyzwaniem poprzez przygotowanie samodzielnych opracowań. Zaprezentowane przez nich refleksje stanowią w dużej mierze istotne głosy w dyskusji na temat przemian, jakim ulegać powinno polskie prawo karne oraz na jakie zagadnienia powinni zwrócić uwagę decydenci w aspekcie zwiększenia skuteczności walki z przestępczością. Z tego powodu niniejsza monografia zasługuje na uwagę praktyki, teorii i legislatury.

Redaktorzy

DR KRZYSZTOF JÓZWIŃKI
DR EDYTA MUCHA
AKADEMIA POLICJI W SZCZYTNI

Wybrane aspekty przeprowadzenia dowodu z przesłuchania świadka w stanie zagrożenia epidemiologicznego COVID-19

Chosen Aspects of the Evidence Based on the Witness Hearing During Covid-19 Pandemic Situation

Streszczenie: Przesłuchanie świadka jest jedną z najważniejszych i najczęstszych czynności dowodowych przeprowadzanych przez organy procesowe zarówno w postępowaniu karnym, jak i cywilnym. Stanowi metodę uzyskiwania informacji z osobowych źródeł dowodowych, która stosowana jest przez organ procesowy w formie ustnej i bezpośredniej, po czym czynność ta musi być utrwalona w formie protokolarnej. Zasadniczo świadek składa zeznania bezpośrednio w siedzibie organu procesowego, po uprzednim wezwaniu do stawienia się, do którego jest zobowiązany pod groźbą zastosowania kar porządkowych. W dobie zagrożenia epidemiologicznego, spowodowanego wirusem SARS-CoV-2, szczególnego znaczenia nabrały alternatywne, bezpieczne formy przesłuchania świadka — niewymagające jego stawienia się i bezpośredniego kontaktu z organem procesowym. Istniejące procedury dają taką możliwość poprzez przesłuchanie świadka w formie telekonferencji zarówno w postępowaniu sądowym, jak i w trakcie postępowania przygotowawczego. Procedura cywilna dodatkowo pozwala na złożenie przez świadka zeznań w formie pisemnej.

Słowa kluczowe: pandemia, postępowanie karne, wirus SARS-CoV-2, dowody, przesłuchanie, świadek, telekonferencja

Summary: The hearing of a witness is one of the most important and frequent evidentiary activities carried out by procedural authorities, both in criminal and civil proceedings. The hearing of a witness is a method of obtaining information from personal sources of evidence, which is carried out by the procedural authority in oral and direct form, after which this activity must be recorded in a protocol form. In principle, a witness gives evidence directly at the premises of the procedural authority, after summoning to appear, which the witness is obliged to do under the order penalties. In the era of the epidemiological threat caused by the COVID-19 virus, alternative, safe forms of witness questioning have become of particular importance — not requiring his appearance and direct contact with the procedural authority. The existing procedures provide this possibility by hearing a witness by teleconference both in court proceedings and during preparatory proceedings. The civil procedure additionally allows the witness to give evidence in written form.

Keywords: pandemic, criminal investigation, virus SARS-CoV-2, evidence, hearing, witness, teleconference

Przesłuchanie świadka jako czynność ujawniająca dowody

Czynności ujawniające dowody mają na celu wydobycie ze źródeł dowodu środków dowodowych oraz ich zabezpieczenie w formie przewidzianej przez ustawę z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego¹. Przesłuchanie świadka stanowi zatem metodę uzyskiwania informacji z osobowych źródeł dowodowych, która stosowana jest przez organ procesowy w formie ustnej i bezpośredniej. Wyniki zaś tej czynności muszą być utrwalone w sposób protokołarny (art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.)². Przesłuchanie osoby w charakterze świadka jest jedną z podstawowych i najczęściej wykonywanych czynności procesowych w postępowaniu karnym. Świadek może występować w procesie karnym w roli źródła dowodu dostarczającego środka dowodowego w postaci zeznania³. Warto zaznaczyć, że przez zeznania powinno się rozumieć zarówno dane osobowe świadka, jak i treść przekazywanych przez niego informacji. Treścią zeznań świadka powinny być zaś jedynie okoliczności i fakty będące przedmiotem postępowania⁴. Niniejsza publikacja dotyczy przede wszystkim czynności przesłuchania osoby w charakterze świadka przez policję i pozostałe organy procesowe w postępowaniu karnym, ale w odpowiednim zakresie odnosi się też do przesłuchania świadka w postępowaniu cywilnym oraz do tzw. rozpytania osoby (pozaprocesowej czynności o zbliżonym charakterze).

Według Dagmary Gruszeckiej świadkiem jest osoba, która widziała dane zdarzenie (świadek w ujęciu faktycznym) lub którą wezwano do złożenia zeznań (świadek w ujęciu procesowym)⁵. W pewnych sytuacjach świadek faktyczny nigdy nie uzyskuje statusu świadka w znaczeniu procesowym, np. występuje zakaz dowodowy uniemożliwiający jego przesłuchanie lub niemożliwe jest skuteczne wezwanie świadka z powodu jego śmier-

¹ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 401; ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego, DzU z 2022 r., poz. 1375.

² C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2020, s. 224.

³ K. Dudka, *Dowody* [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz (red.), *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 131.

⁴ M. Błoński, M. Zbrojewska, *Dowody i postępowanie dowodowe w procesie karnym. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2021, s. 61.

⁵ D. Gruszecka, *Świadcowie* [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 410.

ci⁶. W toku ustaleń czynionych np. w trakcie postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 307 k.p.k., lub w związku z wykonywaniem czynności operacyjno-rozpoznawczych, policja często przeprowadza również tzw. rozpytanie osoby, dokumentując to w formie notatki urzędowej.

Należy przyjąć, że świadkiem w znaczeniu procesowym jest każda osoba fizyczna. Zdolność ta nie jest ograniczona wiekiem ani stanem zdrowia. Ważne jest, aby osoba wezwana w charakterze świadka była zdolna do zakomunikowania swoich spostrzeżeń⁷. W odniesieniu do jednostek organizacyjnych lub osób prawnych w charakterze świadka występują osoby zarządzające nimi⁸. W toku postępowania karnego w charakterze świadka może zostać przesłuchany specjalista przybrany do przeprowadzenia oględzin, eksperymentu procesowego czy przeszukania (art. 206 § 2 k.p.k.). Czynność tę można również stosować wobec przeprowadzającego wywiad środowiskowy lub osoby, która przekazała do wywiadu informacje (art. 214 § 5 i art. 216 k.p.k.)⁹.

Przyjmuje się, że przesłuchania świadka dokonuje organ procesowy prowadzący dane stadium postępowania karnego. W postępowaniu przygotowawczym przesłuchanie przeprowadza prokurator prowadzący śledztwo lub dochodzenie (art. 311 § 1 k.p.k., art. 325a § 1 k.p.k.). Policja może także dokonać przesłuchania w toku dochodzenia (art. 325a § 1 k.p.k.) lub śledztwa powierzonego przez prokuratora w całości, w określonym zakresie albo w ramach poszczególnych czynności śledztwa (art. 311 § 2 k.p.k.)¹⁰. Uprawnienia organu Policji przysługują także organom Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Krajowej Administracji Skarbowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Żandarmerii Wojskowej, w zakresie ich właściwości, jak również innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych (art. 312, 325a § 1 k.p.k.). W tym miejscu istotne jest wskazanie sytuacji, gdy przesłuchanie świadka w trakcie postępowania przygotowawczego należy wyłącznie do sądu. Tyczy się to przede wszystkim

⁶ C. Kulesza, *Dowody* [w:] K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 361.

⁷ K. Dudka, *Dowody...*, wyd. cyt., s. 290.

⁸ B. Gąszcz, *Proces karny. Last Minute*, Bielsko-Biała 2021, s. 107.

⁹ M. Błoński, M. Zbrojewska, *Dowody i postępowanie dowodowe...*, wyd. cyt., s. 61.

¹⁰ R. Koper, *Przesłuchanie świadka* [w:] J. Skorupka (red.), *System prawa karnego procesowego*, t. 8, cz. 4: *Dowody*, Warszawa 2019, s. 4585.

świadków szczególnego rodzaju — małoletnich i ofiar przestępstw seksualnych (art. 185a, 185b, 185c k.p.k.).

Trzeba jeszcze wspomnieć o zakazie zastępowania zeznań świadka treścią pism, zapisków i notatek urzędowych (art. 174 k.p.k.). Zakaz ten adresowany jest do organów procesowych w celu wzmocnienia zasady bezpośredniości. Przyjmuje się, że protokolarna forma utrwalania zeznań świadka zapewnia należytą ochronę interesów osoby przesłuchiwanej. Nie jest także dopuszczalne substytuowanie zeznań pozaprocessowym, prywatnym zapisem magnetycznym, zarejestrowanym na elektronicznym nośniku informacji, zawierającym oświadczenia świadka.

Ogólnie dowodowe wykorzystanie oświadczenia świadka poza procesem karnym rodzi istotne wątpliwości¹¹. Przede wszystkim takie oświadczenie nie może zastępować protokołu przesłuchania świadka, zostaje bowiem złożone w warunkach braku pouczenia o odpowiedzialności karnej za fałszywe oświadczenia. Przepis art. 271 k.p.c.¹² zezwala na to, aby świadek złożył zeznania na piśmie, jeżeli sąd tak postanowi. Świadek zobowiązany jest do złożenia tekstu zeznania w terminie wyznaczonym przez sąd. Z pewnością zeznania na piśmie naruszają zasadę kontradiktoryjności i bezpośredniości postępowania dowodowego. Wszystko jednak wskazuje na to, że w związku z pandemią COVID-19 w Polsce będzie rosła liczba spraw, w których sądy będą sięgać po tę formę przesłuchania świadka¹³.

Czynność przesłuchania świadka w czasie pandemii COVID-19

Trwający od miesięcy stan zagrożenia epidemiologicznego wirusem SARS-CoV-2 i idące za tym obostrzenia sanitarne spowodowały wiele zmian w zakresie funkcjonowania organów procesowych, w szczególności w odniesieniu do realizacji jednej z naczelnych zasad procesowych, tj. zasady bezpośredniości. Zgodnie z tą zasadą czynność przesłuchania osoby w charakterze świadka zazwyczaj realizowana jest w siedzibie organu procesowego, czyli np. w pomieszczeniu służbowym jednostki organizacyjnej Policji,

¹¹ Tamże, s. 4653–4654.

¹² Ustawa z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, DzU z 2022 r., poz. 1098 ze zm.

¹³ <<https://www.rp.pl/w-sadzie-i-w-urzedzie/art212041-procesy-bez-swia-dkow-z-powodu-covid-19>>, 26 stycznia 2022 r.

po uprzednim wezwaniu konkretnej osoby do stawiennictwa na przesłuchanie w oznaczonym czasie. W zależności od okoliczności konkretnej sprawy karnej taka czynność z reguły trwa od kilkudziesięciu minut do kilku godzin i wymaga bezpośredniego kontaktu policjanta z osobą przesłuchiwaną w tym samym pomieszczeniu.

Pandemia COVID-19 postawiła organy procesowe i wymiar sprawiedliwości przed wyzwaniem, jak zapewnić bezpieczeństwo zarówno osobom przeprowadzającym czynności procesowe, jak i osobom poddanych takim czynnościom. Zgodnie z art. 177 § 1 k.p.k. podstawowym obowiązkiem świadka jest stawienie się na wezwanie organu procesowego i złożenie zeznań¹⁴. Świadek powinien być zatem powiadomiony o tym fakcie w formie określonej obowiązującymi przepisami¹⁵. Obowiązek ten nie dotyczy jednak osoby, która sama zgłosiła się do organu procesowego. W wypadkach niecierpiących zwłoki można także wezwać lub zawiadomić świadka telefonicznie lub w inny sposób, stosownie do okoliczności, pozostawiając w aktach odpis nadanego komunikatu z podpisem osoby nadającej (art. 137 k.p.k.)¹⁶.

Usprawiedliwienie nieobecności świadka z powodu choroby może nastąpić jedynie przez lekarza sądowego (art. 117 § 2a k.p.k.)¹⁷. Artykuł 2 ust. 1 i 2 ustawy o lekarzu sądowym¹⁸ stanowi, że lekarzem sądowym jest „lekarz, z którym prezes sądu okręgowego zawarł umowę o wykonywanie czynności lekarza sądowego” oraz że wystawia on „zaświadczenia potwierdzające zdolność albo niezdolność do stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu uprawnionego uczestników postępowania z powodu choroby (...) na obszarze właściwości danego sądu okręgowego”. Aktualnie stosowanie art. 117 § 2a k.p.k. zostało zawieszona. Przepis art. 91 ustawy z 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2¹⁹ stanowi, iż w okresie stanu zagro-

¹⁴ C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie karne...*, wyd. cyt., s. 229–230.

¹⁵ K. Zgryzek, *Dowody* [w:] J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2021, s. 396.

¹⁶ S. Stachowiak, P. Wiliński, *Świadek i jego zeznania* [w:] P. Wiliński (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2020, s. 245.

¹⁷ R. Koper, *Przesłuchanie świadka...*, wyd. cyt., s. 4564.

¹⁸ Ustawa z 15 czerwca 2007 r. o lekarzu sądowym, DzU z 2011 r., nr 106, poz. 622.

¹⁹ Ustawa z 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2, DzU z 2021 r., poz. 737 ze zm.

zenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 usprawiedliwienie niestawiennictwa przed sądem z powodu choroby nie wymaga zaświadczenia lekarza sądowego²⁰. Uregulowanie to zasługuje na aprobatę ze względu na dynamiczną sytuację w kraju spowodowaną pandemią COVID-19 oraz zwiększone ryzyko zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w miejscach publicznych, m.in. w sądach.

W dobie zagrożenia epidemiologicznego wysoko zakaźnym wirusem SARS-CoV-2 bezpośredni i długotrwały kontakt z potencjalnie zarażoną osobą przesłuchiwaną w tym samym pomieszczeniu w sposób oczywisty stwarza poważne zagrożenie dla życia i zdrowia zarówno policjanta, jak i osoby przesłuchiwanej. Redukowanie kontaktów między ludźmi odgrywa kluczową rolę w zahamowaniu szybkości rozprzestrzeniania się wirusów w populacji, powodując zmniejszanie ryzyka transmisji koronawirusa. O ile rozpytanie osoby da się z powodzeniem zrealizować w trakcie czynności wykonywanych w otwartym terenie i z zachowaniem bezpiecznego dystansu, o tyle czynności z udziałem osób pokrzywdzonych lub podejrzewanych o popełnienie przestępstwa zasadniczo wymagają już w pełni sformalizowanej formy realizacji czynności przesłuchania osoby w charakterze świadka. Zachowanie standardowych procedur bezpieczeństwa epidemiologicznego, tj. dystansu fizycznego, noszenia maseczki i dezynfekcji pomieszczenia służbowego, jest bardzo kłopotliwe w praktyce i nie daje pełnej gwarancji uniknięcia dalszej transmisji wirusa. Ponadto wymóg noszenia na twarzy maseczek przez osoby uczestniczące w czynności znacząco utrudnia dwustronną komunikację w trakcie przesłuchania i możliwość prowadzenia obserwacji pozawerbalnych reakcji osoby przesłuchiwanej, np. mogących świadczyć o nieszczerości składanych zeznań.

W zaistniałej sytuacji szczególnego znaczenia nabrała możliwość stosowania alternatywnych sposobów realizacji przesłuchania osoby w charakterze świadka, tj. takich, które nie wymagają bezpośredniego kontaktu z osobą przesłuchiwaną i które tym samym pozwalają na zapewnienie pełnego bezpieczeństwa uczestnikom czynności, przy zachowaniu pełnego waloru dowodowego realizowanej czynności przesłuchania. W postępowaniu karnym świadek może zostać przesłuchany w miejscu przebywania, przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzanie tej czynności

²⁰ M. Kurowski, *Komentarz do art. 177 k.p.k.* [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz aktualizowany*, LEX 2023, teza 3.

na odległość, z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (art. 177 § 1a k.p.k.)²¹. Taka możliwość istnieje już od dawna, tj. od nowelizacji k.p.k. z 1 lipca 2003 r.²² Celem tego przepisu jest wzmocnienie ochrony świadka, a uprawnionymi do zgłoszenia stosownego wniosku są strony oraz świadek²³. Przepis ten, co prawda nie został wprowadzony w celu ograniczenia ryzyka epidemiologicznego — w założeniu bowiem miał dotyczyć przesłuchania osób w formie telekonferencji i w ramach tzw. pomocy prawnej realizowanej pomiędzy oddalonymi siedzibami organów procesowych na etapie jurysdykcyjnym postępowania karnego.

W piśmiennictwie dominuje pogląd, iż art. 177 § 1a k.p.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do ogólnej reguły zawartej w art. 177 k.p.k. i tym samym może znaleźć zastosowanie jedynie w sytuacji, kiedy z uzasadnionych przyczyn niezasadne albo wręcz niemożliwe jest przesłuchanie osoby w charakterze świadka w trybie zwykłym, tj. w pełni bezpośrednim²⁴. Jednakże, biorąc pod uwagę konstrukcję artykułu 177 k.p.k. i jego wykładnię celowościową, można przyjąć, że tzw. przesłuchanie zdalne, realizowane poza siedzibą właściwego organu procesowego za pomocą urządzeń technicznych, jest z dowodowego punktu widzenia równorzędną formą przesłuchania świadka, przeprowadzaną w zależności od decyzji organu, w razie zaistnienia konkretnej potrzeby procesowej. W art. 177 k.p.k. ustawodawca nie uprzywilejowuje żadnej z form przesłuchania świadka, pozostawiając organowi procesowemu arbitralną decyzję co do jej wyboru. W przepisie tym nie wskazano literalnie żadnego kryterium ograniczającego możliwość stosowania przesłuchania zdalnego, np. poprzez enumeratywne wskazanie pozytywnych lub negatywnych przesłanek realizacji czynności przesłuchania osoby w charakterze świadka w trybie zdalnym.

Jak wcześniej wspomniano, początkowo w praktyce organów procesowych przesłuchanie świadka w formie telekonferencji było realizowane

²¹ M. Błoński, M. Zbrojewska, *Dowody i postępowanie dowodowe...*, wyd. cyt., s. 66.

²² Ustawa z 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania karnego, ustawy — Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, DzU z 2003 r., nr 17, poz. 155.

²³ K.J. Pawelec, *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010, s. 134–135.

²⁴ P. Wiliński, *Przesłuchanie świadka na odległość w postępowaniu karnym*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 6, s. 16–27.

bardzo rzadko, z reguły w sprawach karnych, w których zachowanie zasady bezpośredniości było w znacznym stopniu utrudnione lub uniemożliwione, np. z uwagi na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa świadkowi koronnemu lub świadkowi incognito, przesłuchania świadka przebywającego poza granicami kraju, świadka odbywającego karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym lub po prostu zamieszkującego w znacznym oddaleniu od siedziby właściwego organu procesowego. W tzw. przesłuchaniu zdalnym najczęściej bierze udział referendarz sądowy, asystent sędziego albo urzędnik zatrudniony w sądzie, w którego okręgu świadek przebywa²⁵. W związku z istniejącym od marca 2020 r. stanem zagrożenia epidemiologicznego wirusem SARS-Cov-2 ustawodawca dostrzegł potrzebę rozszerzenia możliwości przesłuchania świadka na odległość, poprzez dalsze uzupełnienie art. 177 k.p.k. o § 1b²⁶, który wskazuje, że w miejscu przebywania świadka przesłuchiwanego na odległość mogą być obecni:

- przedstawiciel administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego — jeżeli świadek przebywa w zakładzie karnym lub areszcie śledczym;
- urzędnik konsularny — jeżeli świadek będący obywatelem polskim przebywa za granicą²⁷.

Zadaniem tych podmiotów jest zapewnienie warunków technicznych i organizacyjnych do dokonania tych czynności oraz zagwarantowanie ich prawidłowej realizacji. W przesłuchaniu na odległość mogą wziąć udział strony, obrońcy i pełnomocnicy. Nie jest wykluczone także użycie tego sposobu przesłuchania świadka w postępowaniu przygotowawczym²⁸. Przesłuchanie świadka w ramach śledztwa lub dochodzenia przeprowadza prokurator lub funkcjonariusz Policji jednostki właściwej dla miejsca przesłuchania, który odpowiada za techniczną organizację czynności²⁹.

Powyższa zmiana w praktyce niewiele wnosi i w zasadzie tylko dookreśla przykładowe stany faktyczne, w razie zaistnienia których i tak formalnie istniała już wcześniej możliwość realizacji zdalnego przesłuchania osoby w charakterze świadka. Artykuł 177 § 1a k.p.k., już w swoim pierwotnym

²⁵ K. Zgryzek, *Dowody...*, wyd. cyt., s. 400–401.

²⁶ Dodany przez art. 39 pkt 3 ustawy z 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19, DzU z 2020 r., poz. 1086.

²⁷ C. Kulesza, *Dowody...*, wyd. cyt., s. 363.

²⁸ K. Zgryzek, *Dowody...*, wyd. cyt., s. 400–401.

²⁹ R. Koper, *Przesłuchanie świadka...*, wyd. cyt., s. 4588.

kształcie, w żaden sposób nie wskazywał zamkniętego katalogu przesłanek procesowych przesłuchania świadka na odległość, tym samym pozwalając na to w najróżniejszych konfiguracjach procesowych, czyli np. na przesłuchanie w taki sposób świadka odbywającego karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym. W przypadku takiego świadka czasami jego wezwanie do siedziby organu procesowego i przesłuchanie w trybie zwykłym mogłoby łączyć się z nieadekwatnie dużymi nakładami zasobów, np. związanych z kosztami konwojowania i zapewnienia należytego bezpieczeństwa. Ostatnia nowelizacja art. 177 k.p.k. tylko dodatkowo podkreśliła, że jedną z przesłanek przeprowadzenia przesłuchania osoby w formie telekonferencji była i jest realizacja tzw. zasady ekonomiki procesowej.

Świadka, który nie może stawić się na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej niedającej się usunąć przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu (art. 177 § 2 k.p.k.)³⁰. Powyższy przepis, pomimo swojej ogólnikowości, niewątpliwie ma już charakter przepisu szczególnego w stosunku do art. 177 § 1 k.p.k., gdyż dosyć precyzyjnie wskazuje przesłanki pozwalające na odstępianie od przesłuchania świadka w siedzibie organu procesowego. Za chorobę uniemożliwiającą stawiennictwo świadka w siedzibie organu procesowego należałoby uznać każdą chorobę wpływającą negatywnie na możliwość przemieszczania się świadka i która łączyłaby się z ryzykiem spowodowania uszczerbku na zdrowiu świadka czy też przedstawicieli organu prowadzącego czynność. Katalog okoliczności uzasadniających przesłuchanie świadka w miejscu pobytu jest otwarty, co oznacza, że nie ma przeciwskażeń do korzystania z tej formy przesłuchania w czasie pandemii COVID-19³¹. Oczywiście jest, że przykładem choroby uniemożliwiającej stawiennictwo osoby może być również choroba spowodowana infekcją wirusem SARS-CoV-2, z czym powiązany jest również stan izolacji lub kwarentanny. Tryb przesłuchania w formie wideokonferencji mógłby mieć zastosowanie w przypadku, gdy świadek nie wykazuje objawów koronawirusa SARS-CoV-2 i przedstawi negatywny wynik testu metodą RT-PCR. Badanie metodą RT-PCR jest rekomendowane przez WHO w celu rozpoznawania infekcji wirusem SARS-CoV-2. Uzyskanie wyniku pozytywnego, szczególnie przy jednoczesnym występowaniu objawów klinicznych, jednoznacznie potwierdza rozpoznanie COVID-19. Pozwoliłoby to na zmniejszenia ryzy-

³⁰ S. Stachowiak, P. Wiliński, *Świadek i jego zeznania...*, wyd. cyt., s. 247.

³¹ D. Gruszecka, *Świadkowie...*, wyd. cyt., s. 411.

ka zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 dla organów procesowych oraz świadków poddanych czynnościom przesłuchania.

W postępowaniu cywilnym istnieje możliwość wysłuchania stron lub innych osób za pośrednictwem środków porozumiewania się na odległość, a jedynym warunkiem jest tutaj pewność co do osoby składającej oświadczenie (art. 226¹ k.p.c.)³².

Zauważyć należy, iż w procesie karnym nie ma możliwości przesłuchania świadka *online*, który nie jest pozbawiony wolności, bez obecności osób wskazanych w art. 177 § 1a k.p.k. Stan taki pozwala na zapewnienie swobody wypowiedzi osoby przesłuchiwanej i możliwość kontroli warunków, w jakich świadek składa zeznania. Mimo wszystko rozwiązanie to powinno się oceniać krytycznie. Istnieją kategorie spraw, w których ryzyko bezprawnego wpływania na zeznania świadka praktycznie nie występuje. Przykładem mogą być tu choćby przestępstwa internetowe. Pozostawienie sądowi swobody wyboru sposobu przesłuchiwanie świadków mogłoby przyczynić się do przyspieszenia postępowania i sprzyjałoby realizacji zasady ekonomiki procesowej³³.

Oczywiście podstawowym warunkiem skuteczności takich przesłuchań jest posiadanie odpowiednich warunków technicznych po stronie potencjalnych świadków. W tym przypadku świadek powinien mieć komputer z odpowiednim oprogramowaniem, jak również podstawowe umiejętności jego obsługi³⁴.

W przypadku czynności przesłuchania świadka zdalna realizacja tej czynności w pewnym stopniu mogłaby być utrudniona ze względu na każdorazowy obowiązek sporządzenia protokołu tej czynności i niezwłocznego podpisania go przez osoby w niej uczestniczące. Istniejącym rozwiązaniem tego problemu jest możliwość uzupełnienia brakujących podpisów w późniejszym czasie na podstawie art. 151 § 2 k.p.k., z jednoczesnym załączeniem do pisemnego protokołu nośnika audiowizualnego z utrwalonym przebiegiem czynności, zawierającego ustne potwierdzenie świadka, że zapoznał się z treścią udostępnionego mu do zapoznania protokołu i nie wnosi zastrzeżeń do przebiegu czynności. Optymalnie w tej sytuacji świadek składałby

³² Ustawa z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. DzU z 2022 r., poz. 1098 ze zm.

³³ M. Błoński, M. Zbrojewska, *Dowody i postępowanie dowodowe...*, wyd. cyt., s. 66–67.

³⁴ Tamże, s. 67.

uwierzytelniony podpis w formie elektronicznej, ale wymagałoby to wprowadzenia odpowiednich zmian w procedurze karnej.

W praktyce nieprecyzyjny kształt przepisów procedury karnej powoduje znaczące utrudnienia skutkujące tym, iż czynność przesłuchania świadka w trybie zdalnym jest przeprowadzana niezmiernie rzadko. Szczegółowe aspekty realizacji przesłuchania świadka w formie zdalnej również powinny być odpowiednio dookreślone, aby uniknąć zbyt swobodnej interpretacji przez organy procesowe. Ze względu na złożoną formę czynności zdalnego przesłuchania świadka, powyższy problem z powodzeniem mógłby być rozwiązany, analogicznie do przypadku realizacji czynności okazania osoby lub rzeczy na podstawie art. 173 § 4 k.p.k., w którym ustawodawca wskazuje, że warunki techniczne przeprowadzenia okazania zostaną określone odpowiednim aktem wykonawczym, tj. rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania³⁵.

W 2003 r. na przeszkodzie upowszechnieniu tzw. zdalnego przesłuchania świadka przede wszystkim stało niedoposażenie organów procesowych w specjalistyczny i drogi sprzęt do telekonferencji oraz dostęp do szerokopasmowego Internetu. Kolejnym problemem były wyżej wspomniane braki szczegółowych regulacji prawnych w zakresie praktycznych aspektów przesłuchania osoby w charakterze świadka w formie zdalnej i całkowita arbitralność organów procesowych co do sposobu wyboru formy przesłuchania. W tamtym czasie możliwościami technicznymi pozwalającymi na przeprowadzenie przesłuchania świadka w formie zdalnej dysponowały jedynie nieliczne sądy i jednostki prokuratury wyższego szczebla, a w Policji sytuacja wyglądała pod tym względem jeszcze gorzej.

Obecnie, po upływie dwóch dekad, praktycznie każdy prokurator i policjant prowadzący postępowania przygotowawcze są indywidualnie wyposażeni w odpowiedni sprzęt telekonferencyjny, tj. komputer z kamerą, mikrofonem, drukarką oraz podłączeniem do szerokopasmowego Internetu. Przesłuchanie zdalne realizowane pomiędzy dwiema jednostkami Policji z powodzeniem może być przeprowadzone za pośrednictwem powszechnie używanego systemu telekonferencyjnego Cisco Webex. Postępujący rozwój technologiczny spowodował, że społeczeństwo również posiada powszechny dostęp do technologii umożliwiającej nawiązywanie asymetrycz-

³⁵ DzU z 2003 r., nr 104, poz. 981.

nych połączeń audiowizualnych — takim urządzeniem telekonferencyjnym obecnie może być każdy względnie nowoczesny telefon komórkowy typu smartfon. Mimo to nie istnieją precyzyjne procedury, które w określonych sytuacjach wręcz nakazywałyby organom procesowym przesłuchanie osoby w formie zdalnej, np. w celu ograniczenia ryzyka epidemiologicznego. Ta forma przesłuchania nie jest praktycznie w ogóle wykorzystywana przez Policję i w prowadzonych postępowaniach przygotowawczych świadkowie cały czas przesłuchiwanym są w sposób tradycyjny, oparty na bezpośrednim stawiennictwie w siedzibie organu procesowego, co generuje ryzyko transmisji wirusa SARS-CoV-2.

Aktem prawnym szczegółowo regulującym pragmatykę realizacji czynności dochodzeniowo-śledczych przez Policję są wytyczne nr 3 komendanta głównego Policji z 30 sierpnia 2017 r. w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów³⁶. Niestety, do chwili obecnej wspomniane wytyczne nie zawierają szczegółowych wskazówek co do realizacji przesłuchania osoby w charakterze świadka w formie telekonferencji i nie określają zasad realizacji czynności procesowych w warunkach panującego zagrożenia epidemiologicznego.

Przesłuchanie świadka w formie telekonferencji najczęściej dotyczy czynności wykonywanych w ramach tzw. pomocy prawnej, np. pomiędzy dwiema jednostkami organizacyjnymi organu procesowego. Realizacja takiego przesłuchania wymaga zaangażowania znacznych zasobów osobowych i technicznych oraz dobrej koordynacji i ścisłej współpracy dwóch podmiotów, z których jeden prowadzi postępowanie wymagające przesłuchania w charakterze świadka osoby zamieszkującej na terenie innej, najczęściej odległej, jednostki Policji, do której świadek i tak musi się osobiście stawić. Na podstawie obowiązującego stanu prawnego przesłuchanie świadka w formie telekonferencji jest czynnością skomplikowaną, czasochłonną i wymagającą zastosowania szeregu odrębnych przepisów. Należy też podkreślić, że decyzja o wyborze formy przesłuchania świadka jest arbitralną decyzją organu procesowego. Świadek o przesłuchanie zdalne może jedynie wnioskować, uzasadniając to np. istnieniem obiektywnej przeszkody dla swojego stawiennictwa w siedzibie organu procesowego. Nie może on sprzeciwić się decyzji organu o byciu przesłuchanym w formie telekonferencji i utrwaleniu tej czynności w formie zapisu audiowizualnego.

³⁶ Dz. Urz. KGP z 2017 r., poz. 59.

Pewnym rozwiązaniem problemu przesłuchania świadka w czasie zagrożenia epidemiologicznego mogłoby być dopuszczenie w postępowaniu karnym możliwości złożenia przez świadka zeznań w formie pisemnej, podobnie jak ma to miejsce w procedurze cywilnej, na zasadzie art. 271 k.p.c.³⁷

W ocenie autorów przepisy procedury karnej wymagają znaczącego uelastycznienia, dostosowania do powszechnie dostępnych możliwości technologicznych i sytuacji zewnętrznej związanej z pandemią COVID-19, a propozycje zawarte w niniejszej publikacji mogłyby przyczynić się do usprawnienia toku postępowania karnego i zapewnienia należytego bezpieczeństwa jego uczestnikom.

Bibliografia

- Błoński M., Zbrojewska M., *Dowody i postępowanie dowodowe w procesie karnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2021.
- Dudka K., *Dowody* [w:] Dudka K., Paluszkiewicz H. (red.), *Postępowanie karne*, Warszawa 2021.
- Gąszcz B., *Proces karny. Last Minute*, Bielsko-Biała 2021.
- Gruszecka D., *Świadkowie* [w:] Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Koper R., *Przesłuchanie świadka* [w:] Hofmański P. (red.), *System prawa karnego procesowego*, t. 8, cz. 4: *Dowody*, Warszawa 2019.
- Kulesza C., *Dowody* [w:] Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Kulesza C., Starzyński P., *Postępowanie karne*, Warszawa 2020.
- Kurowski M., *Komentarz do art. 177 k.p.k.* [w:] Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, LEX.
- Pawelec K.J., *Proces dowodzenia w postępowaniu karnym*, Warszawa 2010.
- Stachowiak S., Wiliński P., *Świadek i jego zeznania* [w:] Wiliński P. (red.), *Polski proces karny*, Warszawa 2020.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Wiliński P., *Przesłuchanie świadka na odległość w postępowaniu karnym*, „Przeгляд Sądowy” 2005, nr 6.
- Zgryzek K., *Dowody* [w:] Zagrodnik J. (red.), *Proces karny*, Warszawa 2021.

³⁷ Ustawa z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. DzU z 2022 r., poz. 1098 ze zm.